

Зміст дисципліни "Екологічна безпека", як складової Галузевого стандарту вищої освіти України, відображає пріоритети національної технології вищої екологічної освіти України, оскільки освіта є основою сталого розвитку, головним чинником екологізації людської діяльності – екологічна освіта, а сама екологізація – першорядне завдання глобального значення.

Література

1. **Галузевий** стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика. Освітньо-професійна програма бакалавра, за спеціальністю 7.070801 "Екологія та охорона навколишнього середовища", напряму підготовки 0708 "Екологія"// Проект у співавторстві: Некос В.Ю., Ричак Н.Л. та інш., МОН України. – К.: Наука, 2005. – С. 368.
2. **Галузевий** стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика. Освітньо-професійна програма спеціаліста, за спеціальністю 7.070801 "Екологія та охорона навколишнього середовища", напряму підготовки 0708 "Екологія"// Проект у співавторстві: Кучерявий В.П., Мокрий В.І та інш., МОН України. – К.: Наука, 2005. – С. 268.
3. **Галузевий** стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика. Освітньо-професійна програма магістра, за спеціальністю 7.070801 "Екологія та охорона навколишнього середовища", напряму підготовки 0708 "Екологія"// Проект у співавторстві: Кучерявий В.П., Мокрий В.І та інш., МОН України. – К.: Наука, 2005. – С. 168.
4. **Навчальні** програми нормативних дисциплін освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за напрямом "Екологія" Навчальне видання/ За ред. Проф. В.Ю. Некоса та проф. т.А. Сафранова. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005-268 с.
5. **Буравльов Є.П., Ніженський І.В.** Глобалізація з позиції теорії систем// Екологія і ресурси. К. 2004, № 9. – С. 68.
6. **Білявський Г.О., Межжерін В.О.** Нові аспекти теорії й практики гармонійного розвитку в умовах глобалізації у контексті національної безпеки// Екологія і ресурси. – К., 2003, № 7. – С. 92.
7. **Мокрий В.І.** Застосування аерокосмознімків для управління екологічною безпекою природно-техногенних екосистем Львівщини. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні технології управління екологічною і інформаційною безпекою території". – Київ – Харків – Крим, 2005. – С. 208.
8. **Кучерявий В.П., Мокрий В.І.** Методичні вказівки до вивчення курсу "Теорія екосистем". УкрДЛТУ. – Львів: УкрДЛТУ, 1998.
9. **Ніженський І.В., Буравльов Є.П.** Еколого-синергетичний підхід до вирішення ключових задач екологічної безпеки// Екологія і ресурси. К., 2002. № 4. С. 65.

УДК 338.24:330.342+334.722.8.(477) Асист. Л.І. Ішук – Луцький державний технічний університет

ДОСВІД ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Проаналізовано основні засади досвіду диверсифікації джерел фінансування вищої освіти США. Акцентуємо увагу на зростанні ролі фінансово-кредитних коштів у системі вищої освіти.

Assist. L.I. Ischuk – Luts'kyi state technical university

The experience diversification sources financing high education of the USA

It is analyses the general principles experience diversification sources financing high education of the USA. It is accents attention into the increasing role of finance credit costs in system of the high education.

Актуальним напрямком наукових досліджень в економічній теорії є розроблення теоретичних і практичних основ механізму функціонування за-

кладів вищої освіти в умовах трансформації економічної системи України. Трансформація економічних відносин на ринкових засадах зумовлює необхідність відмови від багатьох традиційних підходів до фінансування вищої освіти. Водночас складнощі перших років переходу до ринку вимагають створення нових механізмів фінансування вищої освіти, оскільки старі механізми вже не задовольняють потреби освітян і освіти, а тимчасові, нині діючі, не до кінця є тим варіантом механізму, із яким освіта може повноцінно функціонувати, не відчуючи постійного дефіциту коштів. Сучасна практика введення нових механізмів фінансування засвідчує необхідність творчого використання форм і видів фінансування, які апробовані у західних країнах, зокрема у США.

Наприкінці XX ст. у США спостерігається тенденція до зменшення державних витрат (з розрахунку на одного студента) та питомої ваги витрат на вищу освіту у бюджетах штатів. Це стимулювало здійснення університетами і коледжами активної політики залучення коштів з приватних джерел для фінансування своєї діяльності.

У США за період 50 – кінець 90-х років відбувалося збільшення частки студентів у державних університетах (з 50 % до близько 80 %). Приватні ВНЗ (вищі навчальні заклади) є незалежними самоврядними організаціями, що залучають кошти з різних джерел. У цьому державні ВНЗ мало чим відрізняються від них, однак досить значною є їхня залежність від влади штатів або місцевих органів влади.

Більшість державних ВНЗ знаходиться у відомстві штатів, плата за навчання в них нижча, ніж у приватних. Останні, на відміну від державних, використовують здебільшого недержавні джерела фінансування – за рахунок федеральних, штатних і місцевих урядів забезпечується тільки 17 % витрат цих закладів освіти. Для державних ВНЗ відповідний показник значно вище за 51 %.

Потрібно відзначити деяке зближення державних і приватних ВНЗ з точки зору фінансування: так, у структурі прибутків державних університетів і коледжів збільшується частка "інших джерел" – нині вона становить більше за половину їх бюджетів (у приватних ВНЗ цей показник перевищує 80 %). При цьому приватні ВНЗ залучають дедалі більше державних коштів, передусім з фондів федеральних цільових програм. Частка федеральних надходжень до бюджетів приватних ВНЗ у 1996 р. становила 14,5 % (у державних вона нижче – 11 %) [1].

Деякі американські штати випускають державні цінні папери для надання фінансової підтримки вищій освіті. 71 % виборців штату Техас схвалили випуск владою штату облігацій на суму 400 млн. дол. для підтримки програми надання кредитів студентам. За цією програмою майже 16 тис. студентів отримують фінансову допомогу для оплати навчання у коледжах. У цьому ж штаті 61 % виборців підтримали пропозицію про зняття обмежень на використання коштів Постійного університетського фонду (Permanent University Fund) у розмірі 6,5 млрд. дол. Цей фонд пожертвувань, що фінансується за рахунок прибутків від нафтового бізнесу, знаходиться в розпорядженні Університету Техасу і Техаського А&М університету (Texas A&M University). Відповідно до даної пропозиції, рада опікунів Університету Техасу має право вирішувати щодо щорічного розподілу або інвестування до 7 % вартості активів цього фонду.

У США надають багато видів державної фінансової допомоги студентам і їх сім'ям – гранти, довготермінові кредити, податкові пільги на оплату навчання для студентів і їх сімей, стипендії й т.д. Водночас з 14 млн. студентів, 8,8 млн. навчаються за програмами прямої федеральної допомоги, 12,6 млн. – за різними податковими пільгами [2].

Вони включають надання цільових стипендій, низьковідсоткових позичок, а також програми, які поєднують навчання з працею. Хоча студенти можуть звертатися до багатьох джерел фінансової допомоги, по суті 75 % допомоги надається федеральний уряд США. Понад чверть з 14 млн. студентів коледжів сьогодні мають можливість отримати вищу освіту за рахунок федеральних грантів, позичок або підтримки, яка надходить від поєднання навчання з працею [3].

Але надають їх тільки у тих випадках, коли студенти дійсно потребують такої підтримки. Сьогодні федеральний уряд також забезпечує значну фінансову підтримку освіти і керівництво нею у межах своїх повноважень. Конгрес США наділено конституційною владою фінансувати освіту, але не має прямого контролю над нею. Деякі департаменти (міністерства) федерального уряду (наприклад, департамент оборони, сільського господарства, охорони здоров'я) також виділяють кошти на освітні програми.

Міністерство освіти США здійснює такі головні програми фінансової допомоги студентам:

- федеральні гранти Пелла (Federal Pell Grants);
- федеральні гранти додаткових освітніх можливостей (Federal Supplemental Educational Opportunity Grants – FSEOG);
- федеральна програма "праця – навчання" (Federal Work – Study – FWS);
- федеральні Перкінсівські позички (Federal Perkins Loans);
- державні стимулюючі студентські гранти (State Student Incentive Grants);
- федеральні прямі позички (Federal Direct Loans);
- федеральні позички на сімейну освіту (Federal Family Education Loans – FFEL).

Студенти перших чотирьох років навчання, яке дає неповну вищу освіту (undergraduates), можуть отримувати всі зазначені вище типи фінансової допомоги. Студенти, які продовжують навчання для отримання повної вищої освіти (graduate students) можуть брати участь у федеральній програмі Праця – навчання, або отримувати позички, але не федеральні гранти Пелла чи FSEOG.

Потреба студента у фінансовій допомозі для отримання вищої освіти визначають за формулою:

$$\boxed{\text{плата за відвідування навчального закладу}} \quad \text{—} \quad \boxed{\text{внесок сім'ї студента}} \quad \text{—} \quad \boxed{\text{необхідна фінансова допомога}}$$

Якщо у 70-х роках гранти становили головну частину допомоги студентам, а щорічні позички за програмами гарантованих студентських позичок не перевищували 3 млрд. дол., то минулого року за програмою FFELP було надано понад 23 млрд. дол. 6 млн. студентам і батькам для навчання у більш як 7 тис. освітніх закладах усієї країни. Тепер позички є основою студентського пакета допомоги [3].

Експерти по наданню фінансової допомоги студентам зазначають, що три основні федеральні програми допомоги студентам, що розподіляються через ВНЗ, не забезпечують належно потреби найбільш потребуючих студентів (це відноситься до програм College Work-Study, Perkins Loans і Supplemental Educational Opportunity Grants). Ці програми федеральної допомоги, що надають коледжам, ставлять своєю метою доповнити федеральну програму допомоги студентам Pell Grants і надати допомогу тим студентам, які не охоплені нею. На відміну від коштів федеральної програми Pell Grants, яка надається безпосередньо самим студентам, федеральна допомога по перерахованих вище трьох програмах розподіляється між коледжами, які, додавши до федеральних коштів власні, розподіляють загальну суму між своїми студентами. Кошти федеральної програми Supplemental Educational Opportunity Grants прямують головним чином одержувачам Pell Grants, потребуючим додаткових коштів на оплату навчання у коледжах. Програма College Work-Study компенсує коледжам 75 % їх витрат з наданням студентам роботи в університетських кампусах. Програма Perkins Loans надає коледжам засоби для виділення кредитів під 5 %.

За останні 20 років політики декілька разів намагалися змінити правила розподілу між ВНЗ федеральної фінансової допомоги для студентів для того, щоб більше коштів надходили найбільш потребуючим студентам. Однак такі спроби зіткнулися з жорсткою протидією з боку груп, що представляють інтереси відомих, найбільш престижних державних і приватних ВНЗ, а також з боку впливових законодавців у тих штатах і регіонах, де розташовані ці університети.

Одночасно з розширенням підтримки студентів і їх сімей федеральний уряд посилює контроль за використанням виділених коштів, із поверненням кредитів і т.д. Так, міністерство освіти США веде боротьбу з практикою відмови від виплати заборгованості з отриманих від федерального уряду студентських кредитів на основі подання підробних відомостей про смерть або непрацездатність одержувачів таких кредитів.

Практика залучення приватних пожертвувань – давня американська традиція. Перші американські коледжі отримували значну підтримку від приватних спонсорів, імена яких увічнені в назвах коледжів, університетських бібліотек. У кінці XIX століття для залучення пожертвувань випускники провідних приватних університетів (Гарвардського і Йельського) організували асоціації випускників. Нині асоціації випускників створені при багатьох ВНЗ. Випускники не тільки самі виділяють кошти ВНЗ, але і є лобістами інтересів своєї "alma mater" у законодавчих органах, у ділових колах, місцевому співтоваристві.

В американських ВНЗ є спеціальні структури, що займаються питаннями залучення приватних коштів – "служби розвитку". Нерідко в університетах передбачено посаду віце-президента з розвитку. Американські університети і коледжі проводять цілеспрямовані кампанії із залученням приватних пожертвувань, які тривають іноді до 6-7 років. Кампанії детально плануються, визначають її етапи, конкретну мету і шляхи її досягнення, з потенційними спонсорами ведуть активну роботу. У 80-і роки метою кампаній деяких приватних дослідницьких університетів визначали суму у 1 млрд. дол., у 90-і роки – вже 2 млрд. дол. (Гарвардський університет)[4].

Пожертвування ВНЗ стимулюють у США певними податковими пільгами, сума пожертвувань – у розмірі до 50 % оподаткованого сукупного прибутку – звільняють від податків.

Розмір приватних пожертвувань американським університетам і коледжам становив у 1998 р. 18,4 млрд. дол., збільшившись на 15 % у поточних цінах (або на 13 % з урахуванням інфляції) порівняно з 1997 р. (це найбільш швидкі темпи зростання з 1986 р.) і на 64,3 % (або на 44,7 % з урахуванням інфляції) порівняно з 1993 р.

Важливим джерелом пожертвувань університетам і коледжам, як зазначалося вище, є приватні корпорації й фонди: у 1997/98 р. Ця частка становила відповідно 18 % і 21 % усіх приватних пожертвувань американським ВНЗ. Кошти корпорацій і фондів дедалі частіше прямують великим ВНЗ (часто державного сектора), що, на думку деяких експертів, завдають збиток невеликим незалежним коледжам.

У 1998 р. тільки 4,8 % пожертвувань корпорацій вищій освіті було спрямовано приватним загальноосвітнім коледжам (у 1995 фінансовому році цей показник був більше – 5,4 %). За період 1995-1998 рр. частка приватних загальноосвітніх коледжів у загальній сумі грантів, що надаються вищій освіті різну фонди, поменшала з 13,3 % до 11,5 %, тоді ж як відповідний показник для державних дослідницьких університетів збільшився з 30,8 % до 34,8 % [5].

Між державними університетами і приватними коледжами йде конкурентна боротьба не тільки за залучення приватних фінансових коштів, але і за співробітників, які могли б ефективно провести кампанії із залучення таких коштів.

Спостерігачі вважають, що масштабні кампанії великих державних університетів із залучення коштів, нададуть не негативний, а позитивний вплив на невеликі приватні коледжі. Річ у тому, що ці кампанії приводять до створення нового "клімату добродійності", потенційні спонсори краще дізнаються про проблеми вищої освіти загалом, підвищується планка розмірів пожертвувань. На думку цих спостерігачів, негативний вплив відповідних кампаній великих державних університетів на невеликі ВНЗ загалом може бути вельми обмеженим, оскільки значна частина приватної фінансової підтримки кожному конкретному ВНЗ надходить від випускників саме цього ВНЗ [4].

Тим часом важливість отримання фінансової допомоги від приватного сектора стає дедалі очевиднішою. За останні десять років частка федеральних коштів у фінансуванні оплати навчання студентів у ВНЗ поменшала, при цьому її дедалі частіше надавали не у вигляді стипендій, а у вигляді кредитів. Так, за даними Національної комісії з вартості вищої освіти, за 1987-1996 рр. вартість навчання у державному коледжі зросла на 109 %, при цьому об'єм федеральних кредитів збільшився тільки на 40 %, а середній розмір стипендії Pell Grants – тільки на 21 %. Як наслідок, ВНЗ були вимушені тратити значно більше власних коштів на надання фінансової допомоги студентам. Тоді ж багато університетів і коледжів витрачають на ці цілі 25-30 % усіх коштів, отриманих ними у вигляді плати за навчання, на початку 80-х років відповідний показник був значно меншим (10-15 %).

Приватна фінансова допомога може бути корисна як студентам з сімей зі середніми прибутками (ці студенти дедалі частіше вимушені вдаватися

до отримання кредитів на оплату свого навчання), так і студентам із сімей з низькими прибутками (державної фінансової допомоги, що отримують такі студенти, виявляється недостатньо для оплати навчання у коледжі). Приватна допомога призначена на виплату стипендій як найбільш потребуючим студентам, так і найбільш талановитим студентам, що мають найвищі досягнення в навчанні. Потрібно також враховувати, що, на відміну від інших, більш традиційних джерел фінансування вищої школи, потенціал розширення фінансової допомоги з боку приватного сектора надзвичайно великий.

Зростає число приватних організацій, що надають стипендії студентам ВНЗ. Американський фонд стипендій громадянам (далі – АФСГ) у 1998 р. зібрав від своїх місцевих і корпоративних партнерів більше за 100 млн. дол. для надання фінансової допомоги студентам університетів і коледжів, це вдвічі більше, ніж у 1994 р.

Порівняно з фінансовою допомогою студентам, що надають ВНЗ і державою, допомога від приватного сектора поки невелика. Розмір більшості приватних стипендій становить від 500 до 3000 дол. Проте надання приватних стипендій може справити помітний вплив на їх одержувачів на ВНЗ, в яких вони вчаться. Кошти приватного сектора усувають недостачу ресурсів для фінансування вищої освіти, що виділяє держава, ВНЗ, а також студенти і їх батьки.

Для забезпечення зростання фінансової підтримки ВНЗ з боку приватного сектора важливим є створення нового партнерства вищих навчальних закладів, корпорацій, індивідуальних спонсорів, місцевих груп, некомерційних агентств, федерального і штатних урядів.

Приватні кошти грають важливу роль у фінансуванні вузівських наукових досліджень ВНЗ. Наприклад, такий провідний американський університет, як Масачусетський Технологічний Інститут (МТІ) проводить активну політику залучення коштів приватних фірм для фінансування наукових досліджень. Протягом найближчих 5 років американська корпорація "Майкрософт" виділить МТІ 25 млн. дол. на проведення досліджень в області використання інформаційних технологій в університетській освіті.

У США уряди багатьох штатів (Мічиган, Міннесота, Нью-Йорк, Іллінойс, Каліфорнії й ін.) стимулюють встановлення більш тісних зв'язків між державними дослідницькими університетами і фірмами високотехнологічних галузей з метою створення на базі дослідницької діяльності університетів центрів нової технології [6].

Одним із джерел додаткового фінансування університетів є залучення іноземних студентів. У США усвідомлюють необхідність розширення фінансової підтримки програм міжнародного обміну у сфері вищої освіти. Деякі експерти пропонують ВНЗ інтенсифікувати зусилля на пошук корпоративних партнерів для розвитку програм міжнародного обміну в освіті. Американські фірми витрачають 60 млрд. дол. в рік на навчання 5-6 млн. працівників. США є світовим лідером із числа іноземних студентів. У 1998/99 н.р. чисельність іноземних студентів в університетах і коледжах США, збільшилася на 2 %. У результаті загальна чисельність іноземних студентів у США досягла рекордної величини 490933 людини.

Чисельність іноземних студентів нині становить 3 % загальної чисельності студентів американської вищої школи. Разом з ними надійшло 13 млрд. дол. у вигляді оплати за навчання, мешкання й за інші витрати. 75 % витрат на фінансування навчання іноземних студентів у США надійшло у 1998/99 н.р., 67 % іноземних студентів оплачували своє навчання за рахунок власних коштів або коштів своєї сім'ї (див. табл. 1.).

Табл. 1. Джерела фінансування навчання іноземних студентів у США (1998/99 н.р.) [7]

Джерело фінансування	Чисельність іноземних студентів	%
Особисті кошти або кошти сім'ї	329314	67,1
Університети і коледжі США	89767	18,3
Уряд або університет країни походження	26582	5,4
Зарубіжний спонсор	13586	2,8
Нинішній роботодавець	11370	2,3
Приватний спонсор з США	9553	1,9
Уряд США	3235	0,7
Міжнародна організація	2030	0,4
Інші джерела	5497	1,1
Всі джерела	490933	100

Зростає не тільки чисельність іноземних студентів у США, але і американців, котрі одержують вищу освіту за межами країни. У 1997/98 н.р. 113959 американських студентів вчилися у зарубіжних ВНЗ, що майже на 15 % вище, ніж у попередньому році. Це значне зростання відображає визнання американськими університетами і студентами того факту, що у сучасних умовах успішну кар'єру може забезпечити тільки освіта, що враховує розвиток тенденцій глобалізації у сучасному світі. Як підкреслюють офіційні представники коледжів, американські студенти їдуть на навчання за кордон з тим, щоб придбати відповідні знання і міжнародний досвід, що повинно забезпечити їм переваги в їх професійній діяльності [7].

Зростанню чисельності американських студентів, студентів за кордоном, сприяло значне збільшення кількості й різноманітності програм, за якими вони можуть навчатися за межами США.

Багато нових програм навчання за кордоном не передбачають зростання плати за навчання, у деяких випадках навчання у США може виявитися навіть дорожче, ніж за кордоном. Це стало важливим чинником, що сприяв зростанню чисельності студентів, що беруть участь у міжнародних програмах навчання [8].

Підсумовуючи, можемо зробити певні висновки з американського досвіду у контексті реформування вищої освіти та диверсифікації джерел її фінансування в Україні.

- 1) Кожна серйозна зміна освіти, це глобальний процес, а тому для його здійснення бажаний суспільний консенсус, згода на зміни всіх учасників, від школярів та їхніх сімей до політиків найвищого рангу. Одне із завдань керівництва системи освіти полягає саме у неперервній діяльності зі створення і підтримування такого консенсусу.
- 2) У плануванні реформ, системність підходу означає не одночасність зміни всіх і всього, а вироблення групою експертів-фахівців (присутність у

ній соціологів не менш потрібна, ніж знавців системи освіти) реальної послідовності заходів з поступовим скеровуванням освіти у бажаному напрямі без катаклізмів і надмірних прискорень.

- 3) Присутність у країні сильного і розумного центрального керівництва змінами в освіті не менш важливі, ніж наявність необхідних фінансових і кадрових ресурсів. Завдання "центру" полягає не у створенні примітивної системи указів, правил і програм навчання, а в організації сучасної системи стеження за станом освіти, оцінювання знань і вмінь.

Без даних такого зворотного зв'язку малі негаразди швидко зростатимуть, корелюватимуть негативно і повернення на правильну траєкторію руху, бо все це відбудуватиметься запізно й дорогим коштом.

Сьогодні одне з найслабших місць нашої освіти – відсутність системи контролю й оцінювання як дійсних знань учнів чи студентів, так і вмінь та побажань їх викладачів.

- 4) Для успіху поступової трансформації необхідним виявляється залучення громадськості, створення й ефективна робота асоціацій предметників, комісій змішаного складу як на загальному, так і на локальному рівні. Наприклад, саме асоціація предметників, в яку входять викладачі всіх рівнів освіти й наукові працівники, може і швидко, і практично безкоштовно створити нову реальну концепцію викладання певної дисципліни, програми для всіх рівнів освіти, вказати найперспективніших авторів навчальної літератури, яким держава може замовити підручники.
- 5) За умов обмеженості фінансових ресурсів можна сподіватися тільки на якісні зміни у викладанні та результатах освіти. Та для їх реалізації необхідна опора на інноваційну активність у самих навчальних закладах. Їх автономія у способах здійснення державного замовлення й використанні коштів за умови доцільного контролю з боку центральних органів виявляється ефективним шляхом залучення до якісної трансформації освіти учнів, батьків і працівників навчальних закладів. Розвинені країни останнім часом йдуть саме за таким шляхом.
- 6) Приватний сектор не може замінити державний (особливо на рівні обов'язкової освіти), бо в жодній країні він не гарантує соціальної рівності у доступі до освіти. Додержання ж необхідного рівня соціальної справедливості – одне з найважливіших політичних завдань керівників системи освіти. Маючи чимало недоліків, навчальні заклади недержавного підпорядкування відіграють специфічну позитивну і доповнювальну роль у багатьох країнах світу. Ось і наш приватний сектор у вищій освіті останніми роками виявляється єдиним рушієм кількісного розширення української вищої школи, яка після 30-річної стагнації за рівнем охоплення молоді 19-23 років опинилася на 49-му місці у світі.
- 7) В умовах трансформаційної економіки та обмежених доходів, банківські установи дотримуються кредитно-фінансової політики, яка схильна до "коротких" грошей, тоді як здобуття освіти потребує довготермінових кредитів. Тому запровадження механізмів кредитування освіти за різноманітними програмами розвинутих країн нині у повному обсязі є неможливим, хоча із Постановою Верховної Ради України "Про стан, напрями реформування і фінансування освіти в Україні" мають забезпечити збільшення коштів для надання кредитів громадянам України для отримання ними вищої освіти.

На нашу думку, можна зробити певний перерозподіл бюджетних коштів, які витрачають на молодіжні програми, в тому числі на навчання, для того, щоб розпочати надання кредитів на здобуття освіти.

Література

1. **Schmidt P.** A state transforms colleges with "performance funding"// The chronicle of higher education. Wash. – 1999. July 2. Vol. XLV. N 43. P.A.26-A.28.
2. **Nelsen W.C.** Student aid from private sector: dramatic increases are possible// The chronicle of higher education. Wash. – 1999. Oct. 22. Vol. XLVI. N 9. P.B4-B5.
3. **Новіков В.** Кредитування вищої освіти (іноземний досвід)// Економіка України. – 2000, № 4. – С. 72-79.
4. **Pulley J.L.** Entrepreneur pledges \$ 100 – million to MIT// The chronicle of higher education. Wash. – 1999. November 26. V. XLVI. N 14. P.A65.
5. **Reisberg L.** Colleges struggle to keep would-be dropouts enrolled// The chronicle of higher education. Wash. – 1999. Oct. 8. Vol.XLVI. N 7. P. A.54-A.56.
6. **Pulley J.L.** Campaigns are getting longer and relying on fewer donors// The chronicle of higher education. Wash. – 1999. December 10. V.XLVI. N 16. P.A39, A40, A42.
7. **Desruisseaux P.** 15 % rise in american students abroad shows popularity of non-european destinations// The chronicle of higher education. Wash. – 1999. December 10. V.XLVI. N 16. P.A60-A.62.
8. **Постанова** Верховної Ради України "Про стан, напрями реформування і фінансування освіти в Україні" від 21 червня 2001 року № 2551-III// Освіта України. – 2001, № 29. – 18 липня. – С10.

УДК 351*851*83:377 *О.В. Босак – Львівський банківський інститут НБУ* **МАРКЕТИНГОВИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПОСЛУГ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

Розглядаються основні принципи формування ринку послуг професійної освіти. Досліджуємо модель ринку послуг професійної освіти як маркетингової системи. Розглядаємо соціально-економічні функції ринку послуг професійної освіти, а саме формування нової інноваційно-підприємницької моделі навчального закладу.

Ключові слова: маркетингова система, ринок послуг професійної освіти, інноваційно-підприємницька модель навчального закладу.

O.V. Bosak – L'viv bank institute of NBU

Marketing Approach to the System of Higher Educational Services

The main principles of forming the higher educational services market are highlighted in the article. Higher educational models as marketing systems are illuminated in it. Social and economic functions of higher educational services market, i.e. innovation and entrepreneurial model of higher educational establishment are being studied.

Keywords: marketing system of higher educational services, innovation-entrepreneurial model of higher educational establishment

Постановка проблеми. Важлива роль у створенні ефективної економічної системи належить професійній освіті, яка: виступає механізмом формування науково-технічного потенціалу й економічного зростання країни; слугує одним із каналів висхідної соціальної мобільності особи; визначає величину доходів населення, що, по-своєму, є чинником росту споживчого попиту економіки. Поява конкуренції між виробниками обумовила розвиток ринку послуг професійної освіти як сукупності широкого спектра відносин стосовно за-